

at sige alle talerne, men også afsnit som f. x. skildringen af pesten i Athen og fremstillingen af expeditionen til Sicilien) og mere foreløbigt formulerede afsnit, f. x. dele af 5. og hele 8. bog. I det store og hele hører de omhyggeligt redigerede partier til en senere fase af historikerens virksomhed, men von F. afviser muligheden af at bruge dette kriterium til en mekanisk opdeling af værket med tilhørende fordeling på forskellige affattelsestider. Han anerkender således tilstedeværelsen af indre »spændinger« i Thukydids værk, svarende til hvad ældre analytikere benævnte »modsigelser«, men mener, at de kun kan og bør benyttes til at skitsere en udvikling i Thukydids politiske tankegang.

Denne recension kan naturligvis kun give et ganske overfladisk indtryk af værkets indhold. Den meget brede og omfattende fremstilling beskæftiger sig med alle de forhold, som man forventer behandlet i et sådant oversigtsværk. Det er indlysende, at mange passager må være refererende og ikke kan indeholde nye videnskabelige resultater, men diskussionen er altid omhyggelig og sober; von F. har i øvrigt selv i sit forord taget afstand fra en forkrampet jagen efter nyhed og originalitet. Vi har således fået et fortrinligt arbejdsinstrument i hænde og kan kun ønske, at de følgende bind må være af samme kvalitet og blive offentliggjort så hurtigt som muligt. En fuldstændig fremstilling af den græske historiskrivning, denne »kentauro« af videnskab og kunst, i et omfang, som der her er lagt op til, vil være en videnskabelig stordåd.

OTTO MØRKHOLM

CARL SCHNEIDER: Kulturgeschichte des Hellenismus. Bd. I-II. München, C. H. Beck, 1967-1969. xxxi + 977, viii + 1180 s. 74 + 98 DM.

I forordet til første bind af dette omfangsrige værk om Hellenismens kulturhistorie sætter forf. sig som mål at fremstille »das Wesentliche dieser Epoche« og derigennem at vække »Liebe zu ihr und ihren Menschen«. Selv om værket henvender sig til et bredere publikum, er det forsynet med et ganske omfattende note- og henvisningsapparat, og selve værkets omfang får en til at tvivle på, at mange vil være i stand til at kapere det »als Ganzes«, således som forf. ønsker det.

Bind I omfatter foruden to indledende afsnit om forudsætninger og forløbere for den hellenistiske kultur (s. 2-41) samt dennes almindelige grundlag (s. 44-156) en meget grundig geografisk gennemgang af de forskellige hellenistiske lande og byer (s. 158-977). Mens det er absolut rimeligt at ofre betydelig plads på de store kulturcentre som f.ex. Athen, Rhodos, Pergamon og Alexandria og forsøge at udarbejde deres kulturelle egenart, bliver omtalen af de mindre vigtige landskaber og stæder stort set en Baedeker-agtig opregning af arkæologiske levn isprængt enkelte anekdotiske oplysninger om fremragende personligheder med tilknytning til de pågældende lokaliteter. Vi bliver i virkeligheden præsenteret for en moderniseret udgave af Strabon og Pausanias suppleret med godt stof fra den hellenistiske anekdotelitteratur, som den kendes fra Athenaios. En større koncentration om de virkelig betydelige centre ville formentlig have lettet overblikket væsentligt, men den store flid ved indsamlingen af dette enorme materiale må anerkendes.

Bind II rummer to store afsnit, der behandler den materielle og åndelige kultur

i dens mangfoldige afskygninger (s. 3–221 og 225–938). Som det fremgår af side-tallene, dominerer den åndelige side stærkt, hvilket naturligvis beror på den litterære overleverings ensidige fremhæven af åndelige aspekter. I sidste afsnit (s. 963–988) opdeles den hellenistiske kultur i forskellige kronologiske faser. I tilknytning til den almindelige inddeling af den politiske historie skelner forf. mellem fire forskellige perioder: »Frühhellenismus« ca. 330–280 f. Kr., »Hochhellenismus« ca. 280–220 f. Kr., »Die Zeit der inneren Krisen« ca. 220–130 f. Kr. og »Späthellenismus« ca. 130–30 f. Kr. En omfattende, men ganske mekanisk sammenstillet bibliografi, der ikke skelner væsentligt fra uvæsentligt, og et navne-register afslutter andet bind.

Ved bedømmelsen af hele værket må forfatterens store belæsthed og omfattende flid fremhæves. Hans kærlighed til emnet virker sympatisk i modsætning til f.ex. Vilhelm Grønbechs noksom bekendte negative og ironiske indstilling, som med rette kritiseres, og mange enkeltafsnit, f.ex. skildringen af den hellenistiske naturforneelse (I, s. 147–156), er smukke og overbevisende. Den anførte »definition« på Hellenismen som »ein ewig lebendiger, nie zum Stillstand kommender, ständige neue Aspekte und Überraschungen offenbarender Prozess« (I, s. 2) kan man godt slutte sig til, selvom den påfølgende diskussion om begrebet »vorhellenistisches Hellenismus« egentlig ikke tjener til at fremme forståelsen af denne periodes kulturelle egenart. Forf.'s hovedthese, at Hellenismen i sin essens var en græsk kulturperiode og hverken kan opfattes som en »græcisering af Orienten« eller en »orientalisering af Grækenland«, er ligeledes almindeligt anerkendt af de fleste nyere forskere.

Når værket som helhed alligevel virker skuffende, skyldes det først og fremmest, at forf. komplet mangler virkelig historisk indsigt. Egentlige fejl er hyppige, men værre er, at der overhovedet ikke skelnes mellem gode historiske beretninger og underlødigt anekdotisk stof, ofte fra en meget senere periode. Alt benyttes ganske kritikløst, og selv den tåbeligste, sene anekdote kan give anledning til dybsindige refleksioner af quasi-filosofisk art. Bedømmelsen af mange historiske personligheder er højst besynderlig og undertiden i direkte modstrid med kilderne, som f.ex. når Philip V af Makedonien gøres til en tragisk og ædel skikkelse uden hensyn til Polybs betydeligt mere nuancerede skildring af ham (I, s. 319–325). Overfladiske generaliseringer og dristige slutninger *e silentio* forekommer også i stort tal. Vi savner stadig en omfattende hellenistisk kulturhistorie, hvor den æstetiske vurdering af litteratur og kunst forenes med en sikker historisk metode.

OTTO MØRKHOLM

MATTHIAS GELZER: Cicero. Ein biographischer Versuch. Wiesbaden, Franz Steiner, 1969. x + 426 s. Ill. Kort. 32 DM.

Marcus Tullius Cicero er uden tvivl den person i oldtiden, vi kender bedst. Fra hans hånd foreligger mere end 50 bevarede taler, talrige teoretiske skrifter både af statsteoretisk, filosofisk og retorisk indhold, samt flere store brevsamlinger, ialt ca. 930 enkeltbreve. Han spillede en fremtrædende politisk rolle i de sidste årtier af den romerske republiks blodige historie og blev til sidst myrdet af Marcus